

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.2.1.23>

STAN OBLIGATORYJNY W JĘZYKU TURECKIM

Yaroslav Pidlypnyi

*magister filologii, student Katedry Turkologii
Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Tarasa Szewczenki
(Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0425-1299
e-mail: pidlypny.y@gmail.com*

Hanna Spotar-Ayar

*kandydat nauk filologicznych, asystent Katedry Turkologii
Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Tarasa Szewczenki
(Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-2861-6339
e-mail: spotaranne@yahoo.com*

Adnotacja. W artykule zbadano kategorie leksykalne i gramatyczne zobowiązań w języku tureckim, ustalono specyfikę ich funkcjonowania i różnice użycia. Przeanalizowano etapy rozwoju konstrukcji pod kątem oznaczenia zobowiązania. Wyjaśniono, że konstrukcje zobowiązania, w zależności od kontekstu, mogą wyrażać prośbę, natarczywość, błaganie, pragnienie, zamiar, zachętę, rozkaz, cel, konsekwencje i skuteczność. Określono stopnie performatywności czasowników towarzyszących: wpływowe, niewpływowe, neutralne. Rozważane są afiksy, które aktualizują semantykę zobowiązania, konstrukcje, z którymi mogą wyrażać znaczenie konkretnego zdarzenia w przeszłości, zobowiązania okresowe i zobowiązania dotyczące oczekiwanej lub niedalekiej przyszłości. Określono różnice między potrzebą obiektywną i stworzoną przez mówcę, a także między potrzebą zaktualizowaną i nieistotną. W artykule przedstawiono podział sposobów wyrażania zobowiązania na grupy i podano przykłady ich użycia.

Słowa kluczowe: stan obligatoryjny, konieczność, obligatoryjność, performatywność, aktualizacja, język turecki.

VOICE OF OBLIGATION/NECESSITY IN TURKISH LANGUAGE

Yaroslav Pidlypnyi

*Master of Philology,
Student at the Department of Turkology
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0425-1299
e-mail: pidlypny.y@gmail.com*

Ganna Spotar-Ayar

*PhD in Linguistics,
Assistant at the Department of Turkology
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-2861-6339
e-mail: spotaranne@yahoo.com*

Abstract. The article examines the lexical and grammatical categories of obligations in the Turkish language, establishes the specifics of their functioning and differences in usage. The stages of development of structures that indicate the obligation are analyzed. It was studied that depending on the context the constructions of obligation can express request, persistence, plea, desire, intention, encouragement, order, purpose, consequence and result. The degrees of performative verbs are determined: powerful, powerless, neutral. The author studies affixes that actualize the semantics of an obligation, constructions that can express the meaning of a particular event in the past, a recurring necessity, and a necessity that will happen in the expected or in the near future. The differences between the objective and the necessity created by the speaker, as well as between the actualized and non-actualized necessity are analyzed. The article provides a group classification of ways to express obligation and provides examples of their usage.

Key words: voice of obligation/necessity, necessity, obligation, performativity, actualization, Turkish language.

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИЙ СТАН У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Ярослав Підлипний

магістр філології,

студент кафедри тюркології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-0425-1299

e-mail: pidlypny.y@gmail.com

Ганна Спотар-Аяр

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри тюркології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-2861-6339

e-mail: spotaranne@yahoo.com

Анотація. У статті досліджено лексичні та граматичні категорії зобов'язання в турецькій мові, встановлено специфіку їхнього функціонування та відмінності вжитку. Проаналізовано етапи розвитку конструкцій на позначення зобов'язання. З'ясовано, що конструкції зобов'язання залежно від контексту можуть виражати прохання, наполегливість, бажання, намір, заохочення, наказ, мету, наслідки та результативність. Визначено ступені перформативності супровідних дієслів: впливові, невливові, нейтральні. Розглянуто афікси, що актуалізують семантику зобов'язання, конструкції з якими можуть виражати значення конкретної події в минулому, періодичне зобов'язання та зобов'язання відносно очікуваного або недалекого майбутнього. Визначено відмінності між об'єктивною і створеною мовцем потребою, а також між актуалізованою і неактуалізованою необхідністю. У статті подається розподіл способів вираження зобов'язання за групами та наведено приклади їх використання.

Ключові слова: зобов'язальний стан, необхідність, облігаторність, перформативність, актуалізація, турецька мова.

Вступ. Ще за часів Давньої Греції існував сильний філософський, логічний, а також теологічний інтерес до концепцій необхідності та можливості, а з XI століття характеристика речення як необхідного або можливого визначалася таким, що характеризувала його спосіб (від латинської *modus*).

Грамматичний спосіб вираження зобов'язання в турецькій мові загалом виражає ідею об'єктивної облігаторності, яка виражається декількома способами, що залежно від контексту можуть виражати прохання, наполегливість, бажання, намір, заохочення, наказ, мету, наслідки та результат.

Необхідність, як правило, виражається лексичними засобами. Це включає формування необхідної дії як нефінітний зворот, способи якого розглянуто у статті.

У текстах різних дискурсів спостерігається вживання різних типів конструкцій, які реалізують семантику зобов'язання, деякі з них можна вважати маркерами різних стилів.

Питання функціонально-семантичного поля зобов'язання в турецькій мові не можна вважати дослідженим на достатньому рівні, зважаючи на те, що мова постійно розвивається, при цьому розширюється і верифікується парадигма конструкцій, яка реалізує семантику зобов'язання. У зв'язку з цим ідентифікація та дослідження синтаксичної і морфологічної специфіки лінгвального моделювання семантики зобов'язання та встановлення особливостей функціонування відповідних конструкцій, на нашу думку, є актуальним питанням досліджень сучасної тюркології.

Завданням цієї роботи є ідентифікація та дослідження конструкцій, що виражають зобов'язання в турецькій мові, аналіз їх у діахронічній площині та встановлення специфіки функціонування зобов'язального стану з точки зору прагматики, зокрема комунікативної мети повідомлюваного.

Об'єктом дослідження є зобов'язальний стан у турецькій мові.

Предметом вивчення є множина лексичних, граматичних та синтаксичних засобів вираження зобов'язального стану в турецькій мові.

Серед науковців, які досліджували зобов'язальний стан, особливу увагу привертають увагу праці С. Сорокіна, Л. Йохансона, А. Гьоксель та С. Керслейк, Х. Кораш, А. Октай.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати цього дослідження можуть бути використані для перекладу текстів, крім того, як практичний матеріал для курсу практичного перекладу та вивчення синтаксису турецької мови.

Основна частина. У турецькій мові активно використовується низка конструкцій, які реалізують семантику зобов'язання, при цьому вони мають різні функції та перформативність. Більшість робіт, в яких досліджується зобов'язальний стан у турецькій мові, належать турецьким або зарубіжним науковцям. Вони присвячені переважно одному або декільком аспектам таких конструкцій, що у свою чергу актуалізує необхідність систематизації знань про них та подальше вивчення специфіки їх функціонування з урахуванням їхнього стилістичного потенціалу.

Мета дослідження – вивчення конструкцій на позначення зобов’язального стану, специфіки їх функціонування.

Спосіб вираження зобов’язання в турецькій мові залежить від комунікативної мети повідомлення. Конструкції на позначення зобов’язання можуть відрізнятися семантично та реалізувати семантику прохання, наполегливості, бажання, наміру, заохочення, наказу, мети, наслідків та результату.

Як зазначає Л. Йохансон, необхідність може виражатися різними способами, що означають необхідність виконання певної дії. Умови, що спонукають необхідність суб’єктного референта виконати дію, можуть бути фізичними або соціальними. Маркери можуть використовуватися для вираження директив, які нав’язують чи пропонують виконати дію або примушують, провокують чи спонукають до дії. Вираження необхідності може перетворитися в почуття бажання або наміру. Зазвичай вони також виражають деонтичне зобов’язання з точки зору моральних, правових чи соціальних норм (Johanson, 2009: 491).

Як зазначає С. Сорокін, дієслівний спосіб – граматична категорія дієслова, що реалізує в мові ширшу поняттєву категорію модальності. Дієслівний спосіб позначає співвідношення змісту висловлення з дійсністю. У турецькій мові є п’ять дієслівних способів: дійсний (дія є реальною, до цього способу входять часові форми дієслова), наказовий, умовний (умовно-бажаний), бажаний, зобов’язальний (Сорокін, 2018: 16).

Зобов’язальний спосіб – це граматична категорія в турецькій мові, що поєднує елементи когортативного способу, який зазвичай використовується лише в першій особі, та юсивного, що використовується у третій та другій особі. Зобов’язальний спосіб дієслова виражає спонукування до дії через наказ, прохання, побажання, заклик, пораду. Дія реально відбувається і не відбувалася, але мовець сподівається, що вона має відбутися (*Tedarik sıkıntısı otomotiv*).

У статті конструкції на позначення зобов’язання в турецькій мові ми класифікуємо за такими рівнями лінгвального моделювання:

- 1) морфологічний;
- 2) лексичний;
- 3) синтаксичний.

Морфологічний рівень реалізації зобов’язання характеризується такими маркерами, як *-malı*, *-dir*, *-acak*. Граматичним позначенням необхідності або зобов’язання в турецькій мові є суфікс *-malı*: «*Kime **vermeliyim** sizce?*» – Як ви думаєте, кому я повинен віддати це? (Pamuk, 2017: 93).

Дослідженням семантики конструкцій, які реалізують зобов’язання, свого часу займався Д. Гюль, який провів опитування, в результаті якого встановив, що *gerek* та *-malı* є найбільш частотними маркерами на позначення необхідності та зобов’язання (Gül, 2006: 7). Цей афікс також є морфемою, що виражає лише форму. Він утворює форму необхідності, яка є одним зі способів дієслова (Ergin, 2009: 312).

Також необхідно зазначити, що суфікс *-malı* вперше використовувався для складання дієслівних іменників у формі дієприкметника: *gör-meli göz* «*görülecek göz*», *öl-meli oğul* «*ölesi oğul*» (Aslan, 2007: 1248). Загалом, цей суфікс почав формуватися наприкінці давньоанатолійського періоду розвитку турецької мови та використовувався як словотворчий додаток в османській мові. Він утворився шляхом поєднання віддієслівного іменного суфікса *-ma*, *-me* та прикметникового суфікса *-li*, *-li*. Також спочатку спостерігається вживання форми *-malı*, *-meli* (Aslan, 2007: 1248).

Речення з *-malı* з підметом у 1-ій особі виражає дію, яку мовець відчуває, що зобов’язаний, зазвичай морально, виконати, але ще не зробив цього: «*Cenazenin taşınmasına ve gömülmesine yardım etmeliyiz*». (Koç, 2019: 74) – Ми маємо допомогти транспортувати та поховати тіло.

Таким чином, можна стверджувати, що цей афікс позначає внутрішнє переконання мовця в необхідності виконання ним дії:

«*Ona yardım etmeliyiz, Roland! Ona yardım etmeliyiz!*». (31) – Ми повинні допомогти йому, Роланд! Ми повинні йому допомогти!

Коли підметом виступає друга або третя особа множини чи однини, висловлювання рівнозначне до нав’язування мовцем зобов’язання цій особі: «*Bu söylediklerini Mehmet’e de söylemelisin*». (Pamuk, 2017: 25) – Ти також повинен розповісти Мехмету те, що ти зараз сказав.

Іноді форма 3-ї особи однини вживається з безособовим значенням: «*Engelli rapor alımında raporda ne yazmalı?*» (46) Що слід написати у звіті для отримання довідки про інвалідність?

Поєднання афіксу *-malı* з афіксом *-ma*, *-me*, який реалізує семантику негації, виражає зобов’язання не поводитися певним чином, виконувати конкретну дію: «*Fakat attığın her adımda detayları gözden kaçırmamalı, gelişmeye çalışırken yanlış hesaplar yapmamalısın*». (5) – Але ти не повинен упускати деталі на кожному кроці, не повинен робити неправильні розрахунки на шляху до свого розвитку.

Слід зазначити, що таке поєднання афіксів може мати значення поради по відношенню до адресата або інструкції до виконання дії: «*O bunları sorun yapıyorsan, sen de yapmamalısın*». (22) – Якщо він не робитиме з цього проблему, то й ти також не повинен цього робити.

Поєднання афіксу *-malı* та афіксу минулого часу *-(y)di* дозволяє реалізувати семантику контрфактичності. Іноді цей афікс відображає зобов’язання перед реципієнтом на певному етапі розповіді: «*Şimdi konuşmalıydık, çünkü ben bu dünyada uyaralımsız kalmıştım*». (Pamuk, 2017: 23) – Нам треба поговорити зараз, бо я залишився в цьому світі один.

Результат такого зобов’язання невідомий у момент референції, тобто питання актуалізації залишається відкритим (Göksel, Kerslake, 2005: 307): «*Ona bir gün sarılabileceksem bu ülkelere gitmeliydim*». (Pamuk, 2017: 25) – Якби б я одного дня зміг її обійняти, то мені б довелося відвідати всі ці країни.

Афікс *-malı* також може функціонувати у висловах, які не реалізують семантику волевиявлення (Johanson, 2009: 492): «*Sonuçtan da memnun olmalı, önümüze bakmalıyız*». (23) *Ми також повинні бути задоволені результатом і дивитися вперед.*

Афікс спонукального стану *-dir-* також може виражати зобов'язання, спонукальний стан позначає введення до процесу реалізації дії іншого суб'єкта, який тією чи іншою мірою спонукається до виконання цієї дії (*yapmak* – робити, *yaptırmak* – змусити, спонукати когось робити, *yemek* – їсти, *yedirmek* – змусити, спонукати когось їсти) (Сорокін, 2018: 213): «*Almanya Sağlık Bakanı: COVID-19 aşısı yaptırmak toplumsal bir görev*». (9) – *Міністр охорони здоров'я Німеччини: отримання вакцини проти COVID-19 є соціальним обов'язком.*

Слід зазначити, що цей афікс не завжди мав таку форму. У давньотурецькому періоді розвитку мови вживались такі форми, як *-tur-*, *-tür-*, *-dur-*, *-dür-*, слід зазначити, що афікси *-tur-*, *-tür-* є більш давніми, афікси *-dur-*, *-dür-* є похідними та утворилися в результаті фонетичних змін приголосних. У давньоанатолійському періоді турецької мови спостерігалось уживання лише одзвінчених афіксів (*-dur-*, *-dür-*). Зрозуміло, що ці форми продовжували використовувати довгий час і після вказаного періоду (Ergin, 2009: 213).

Первинне значення спонукального стану – спрямування дії від суб'єкта дії, що виражається вторинною основою дієслова, до об'єкта.

Форми спонукального стану в мові пам'яток давньотурецької письменності утворювались від неперехідних і перехідних основ. Якщо афікс спонукального стану приєднується до неперехідної дієслівної основи, то він повідомляє її значення перехідності, яке тісно пов'язане з каузативним значенням, якщо афікс спонукального стану поєднується з перехідною дієслівною основою, то він повідомляє основі тільки значення каузативності (Кондратьєв, 1981: 75).

У своєму дослідженні граматичного ладу перших тюркських писемних пам'яток Н. Гаджиева та Б. Серебренников стверджують, що часова форма на *-acak* виникла в період після розпаду тюркської прамови (Гаджиева, Серебренников, 1986: 88). Учені висловлюють таку думку у зв'язку з тим, що цей афікс не вживається в казахській та киргизській мовах на позначення семантики майбутнього часу (Гаджиева, Серебренников, 1986: 147). Крім того, існує припущення, що спочатку він не мав категоричної семантики та виражав значення ймовірності.

Тюрколог С. Уйгур, досліджуючи функціонування афіксу *-(y)acak* у діахронічній площині, зазначає, що він з'явився у другій половині XV ст., витіснивши з активного вжитку морфему *-(y)ısar*. У період XIII–XVI ст. семантика майбутнього часу в турецькій мові виражалась за допомогою афікса *-(y)ası*, який реалізовував значення наміру, плану, темпоральну семантику тощо (Uygur, 2007: 1192). Таку думку підтримує і С. Чагатай, стверджуючи, що афікс *-acak* поступово займає місце афікса *-ası*. Спочатку він уживався виключно як дієприкметниковий афікс, згодом його семантика та функціонал значно розширились. У деяких випадках він функціонував з метою субстантивізації дієприкметників (Çağatay, 1947: 546).

Спіраючись на дослідження С.В. Сорокіна, А. Гьоксель та С. Керслейк, зазначимо, що, окрім своєї головної функції виражати очікування щодо майбутніх подій на фактичному рівні, *-acak* може також виражати й інший вид очікувань, а саме дію, яку певна особа, що знаходиться в позиції сили або влади, очікує від інших. Тобто час на *-acak* може використовуватися для позначення необхідності (облігаторності) (Сорокін, 2009: 152; Göksel, Kerlake, 2005: 313): *Doktorla konuşacaksınız*. – *Вам треба поговорити з лікарем. Ви ödevi yarına kadar yapacaksınız*. – *Ви маєте зробити це завдання до завтра.*

Наявність значення майбутньої облігаторної дії в семантичній структурі футурума безпосередньо пов'язана з його прототипним значенням – інтенсивністю: «*Bu işi sabırla devam ettireceksiniz. Bunu bilip bu düsturla iş yapacaksınız*». (Çini, 2019: 153) – *Ви будете терпляче продовжувати працювати. Знаючи це, ви будете вести справу за цим принципом.*

Слід зазначити, що в мові офіційно-ділових паперів цей афікс виступає репрезентантом семантики імперативу, висловленого в категоричній формі. При цьому такий наказ є безапеляційним. Найчастіше семантику зобов'язання цей афікс реалізує в мові договорів (Özyıldırım, 2000: 48).

Bu Protokol, iki veya daha çok Devletin buna katıldıkları tarihte yürürlüğe girecektir. (40) – *Цей Протокол набуває чинності з моменту приєднання до нього двох або більше держав.*

Додамо, що випадки надання значення облігаторності (зобов'язання) за допомогою футурума є доволі нечастотними, оскільки в сучасній турецькій мові наявні інші, більш уживані засоби для позначення облігаторності (зобов'язання).

Як зазначає С. Сорокін, дія в майбутньому часі може бути пов'язана з наказом, а іноді й – з погрозою. Наприклад: «*Bana hemen şimdi paramı vereceksin!*» (Akyürek, 2020: 67) – *Зараз же віддай мені мої гроші!*

У такій дії звернення загалом спрямоване до другої або іноді до третьої особи однини та множини й ніколи – до першої (Сорокін, 2009: 152).

Реалізація семантики зобов'язання афіксом *-(y)acaktı* вказує на те, що зобов'язання вважається або вважалося таким, що обов'язково виникне колись у майбутньому (Göksel, Kerlake, 2005: 308). Тобто актуалізація не є проблемою в контексті майбутнього через властиву непізнаність:

«*Öyleyse artık kendi başımın çaresine bakmam gerekecekti. Artık beni bekleyen yolda yürümeye başlatmam gerekecekti*» (Albayrak, 2017: 198) – *Тож тепер я буду повинен подбати про себе. Тепер я мав би розпочати шлях, що очікував мене.*

Необхідність також часто виражається лексичними засобами. Такі конструкції на позначення зобов'язання почали утворюватись за допомогою перської лексеми *zor* (*zorunda kalmak/olmak*), а також арабських лексем *lâzım, nadiren, mecbur, şart, farz* (Koraş, 2005: 137).

У давньотурецькому періоді розвитку мови та давніх тюркських діалектах для позначення необхідності або обов'язку найчастіше використовується модальне дієслово *gerek*. Афікс *-ma(k)* + особовий афікс додається до кореня дієслова для формування інфінітивної форми, за якою слідує слово *gerek* або *lazım: Gitmen gerek. Gitmeniz gerek. Çok yapmamak gerek* (Kılıç, 2013: 20–21).

У давній турецькій мові спостерігаються такі різновиди вживання «*gerek*»: *kergek, kerek*.

Уперше лексема *gerek* вживається в період давньої турецької мови у вигляді іменника *kergek*, який був утворений від дієслова *kerge* за допомогою іменникового суфікса *-k*.

У текстах перших писемних пам'яток конструкція *kergek bol-* є складеною структурою, яка відповідає значенню *ıçmak, Tanrıya yükselmek, vefat etmek*.

Конструкції з лексемою *gerek* зафіксовані в давній турецькій, караханідсько-уйгурській, кипчацькій, чагатайській, староанатолійській турецькій, хорезмсько-тюркській мовах.

Слово *kergek* в давній турецькій походить від віддієслівного іменника інфінітиву (масдар) та дієприкметників на *-tış, -gu* та позначає необхідність. Суфікс *-gu* загалом має сім основних функцій, одна з яких – позначення необхідності (Aslan, 2007: 1248).

Вираження необхідності за допомогою лексичних засобів включає формування необхідної дії як нефінітного звороту, який виражається одним із таких способів:

– як підмет іменного речення з доповненням *gerek / lazım* (необхідність) або *şart* (обов'язковість): «*12 saat daha çekimimiz var. Gitmem lazım*». (33) – У нас ще є 12 годин зйомок. Мені треба йти;

– як підмет дієслівного речення з *gerek* (бути необхідним) у синтаксичній ролі присудка: «*AVM'lerin daha fazla sosyalleşme mekanı, farklı aktivitelerin de dahil edeceği alanlar olması gerekiyor*». (7) – Торгівельні центри повинні мати більше місць для спілкування, а також відділення для різних видів діяльності.

Зазначимо, що це дієслово функціонувало вже на ранніх етапах розвитку мови. Синтаксеми з лексемами *gerek / lazım*, використовуються і дотепер (Ergin, 2009: 404).

Подібні дієслова спостерігаються в багатьох тюркських мовах. У Південному Сибіру в тувинській мові слово «*xerek*» поєднується з дієприкметником. Хакаське слово «*kirek*» поєднується з інфінітивом для вираження необхідності виконання певної дії (Johanson, 2009: 497).

Загалом на позначення зобов'язання використовуються такі лексеми, як *zorunda, zorunlu, mecburiyetinde* (у зобов'язанні) *durumunda* (у випадку), *lazım, gerek* (потреба, необхідність), *şart* (умова).

Дієслівні конструкції, до складу яких входять лексеми *zor / mecburiyet* (примус) або *durum* (ситуація) та афіксом *-(s)ı* можуть вживатись у складі означальних конструкцій: «*Zaten herkes bunu biliyor, özellikle de karşı taraftakiler. Ama şimdi eve gitmek zorundasınız*». (40) – Це знають усі, особливо ті, що навпроти. Але тепер вам доведеться піти додому.

«*Yeterli parçayı bulamayan markalar ise üretimlerinde kesintiye gitmek durumunda kaldı*». (39) – Бренд, які не могли знайти достатньо деталей, були вимушені скоротити своє виробництво (знаходились у ситуації (якій?), яка вимагала скоротити виробництво).

Форми *lazımdı* і *gerekliyordu* також можуть використовуватись контрфактично, як *-malıydı* (Göksel, Kerslake, 2009: 307):

«*Özellikle takım kaptanının daha dikkatli olması gerekiyordu ve o telefonun oraya gelmemesi, o telefonun hakeme gösterilmemesi gerekiyordu*». (15) – Зокрема, капітану команди слід було поводитись обережніше і не приносити свій телефон туди та не показувати його судді.

Зазначимо, що *zorunda* також має синонім – лексему арабського походження *mecburiyetinde* (від *mecburiyet* «зобов'язання»). Уживання *durumunda* в цій конструкції є трохи більш формальним, ніж *zorunda*, і схвалюється не всіма ораторами. Теоретично в багатьох контекстах ці конструкції могли би вважатись синонімічними, бо вони стосуються зобов'язання, яке існує на момент мовлення, але поки що не виконане: «*30 Haziran itibariyle net borcu 1.8 milyar TL seviyesine çıkan Galatasaray, ekonomik olarak küçülmeye gitmek mecburiyetinde*» – «Галатасарай», чистий борг якого на 30 червня досяг 1,8 млрд турецьких лір, зобов'язаний скоротити економічні витрати (Aslan kemer sıkacak).

Однак крім того, що конструкції з *şart* і *zorunda* виражають сильніший, більш неминучий обов'язок, ніж ті, до складу яких входять лексеми *gerek, lazım*, існує більш принципова різниця між граматично вираженою формою *-malı*, з одного боку, і лексично вираженими формами – з іншого.

Афікс *-malı* виражає зобов'язання, сприйняте або нав'язане мовцем (створене, згенероване мовцем), тоді як лексикалізовані конструкції представляють об'єктивне зобов'язання, тобто таке, що виникає із зовнішніх факторів, що діють незалежно від оратора.

Як зазначає Д. Гюль, модальне поле маркерів *-malı* та *gerek* має зміст невизначеності. Використання конструкцій з *-malı* та *gerek* пов'язано з особистим проханням, думкою або з модальними полями ідеальності, звичайності (Gül, 2006: 10).

З іншого боку, для маркерів *zorunda/zorunlu, mecbur* та *şart* ситуація протилежна. Настільки, що значення змісту цих одиниць визначається в модальних полях. Використання маркера *şart* пов'язано з релігійними упередженнями, вірою, *mecbur* – із соціальністю, *zorunda/zorunlu* – з регуляторністю (Gül, 2006: 10–11).

На додаток до персоналізованих форм об'єктивна необхідність може бути також виражена безособово, за допомогою зворота *-mak* як суб'єкта *lazım* або *gerek* (Göksel, Kerslake, 2009: 305–306):

«*Ama inanıyorum ki özellikle orta sahada başlayan geri dönüşü ve hücum çıkışı yavaş, fiziksel mücadele arzusu düşük oyuncular grubunun arasında dinamik bir anlayış **getirmek lazım***».– Але я вірю, що необхідно досягти порозуміння в динаміці, особливо серед групи гравців півзахисту з повільним поверненням і атакою та низьким бажанням до фізичної боротьби (Yasin, 2021).

На синтаксичному рівні зобов'язання виражають такі конструкції, як: *-ma- gerek, -ma- lazım gel-, -mak zorunda kal*. За приєднання до них суфіксів *-dı, -mış, -(y)acak* зобов'язання набуває актуалізації. Суфікс *-(i) yor*, з іншого боку, є неоднозначним щодо актуальності (Göksel, Kerslake, 2009: 307):

«*Şimdiye **çıkmiş olmamız gerekiyordu**. Törene geç kaldık*». (Ateş, 2019) – Нам уже треба виходити. Не то запізнимось на церемонію.

Вживання складних конструкцій дозволяє реалізувати семантику зобов'язання в різних темпоральних площинах та різною аспектуальністю:

«*Bir noktadan ışık ve görüntü aynalar labirentine alınıyor, kapak kapatılınca zavallı ışık sonsuza kadar aynalar arasında **dönmek zorunda kalıyordu***» (Pamuk, 2017: 88). – У якийсь момент світло і зображення потрапили в лабіринт дзеркал, і коли кришка закрилася, бідне світло було змушене постійно перебігати між дзеркал.

«*Bir defa zenginlerimizi **durdurmanız lazım gelmektedir***» ('İnsan doğayı ve çevreyi tahrif etmekte'). – Колись нам доведеться зупинити наших багатіїв.

Конструкції, які реалізують зобов'язальний стан на синтаксичному рівні, мають синтаксичну валентність, що актуалізує їх використання в різних стилях мови: «*Ne bir zafer duygusuyla, ne de bir utançla, daha çok, sanki **açıklamak zorunda kaldığı için özür diler gibi anlattı***». (Pamuk, 2017: 200) – Він говорив ні з почуттям перемоги, ні сорому, скоріше, ніби вибачаючись за необхідність роз'яснення.

Слід зазначити, що в конструкціях, які реалізують семантику зобов'язання, негачія вживається в основному дієслові, при цьому реалізується значення заперечення дії, натомість якщо афікс перебуває в допоміжному дієслові, така конструкція позначає відсутність необхідності її реалізації: «*Ratibe Teyze de, evde yalnız, gözü yollarda günlerce kocasını **beklemek zorunda kalmıyordu***» (Pamuk, 2017: 236). – А титці Ратібе не доводилося цілими днями самотньо чекати вдома чоловіка в дорозі.

«*Vunup önüne geçmek için çok çalışıp güçlü **olmanız lazım gelmektedir***» (Bekar, 2021). – Щоб запобігти цьому, нам необхідно багато працювати і бути сильними.

Також вищезазначені форми актуалізованого зобов'язання можуть виражати:

1. Конкретну подію в минулому: «*18 yaşına kadar futbol oynadım sakatlanınca **birakmak zorunda kaldım***» (Survivor Emin Güneç). – Я грав у футбол до 18 років, але коли отримав травму, то був змушений припинити.

2. Періодичне зобов'язання. Єдиними формами (конструкціями), які однозначно передбачають актуалізацію повторюваного зобов'язання, є *-mak zorunda kalıyor(du)*: «*Milyonlarca öğrenci eşitsiz yarışmacı ve rekabete dayalı eğitim sisteminin kendilerine dayattığı hayatı **yaşamak zorunda kalıyor***» (Düzce'de Akçakoca). – Мільйони студентів змушені жити таким життям, що нав'язане їм нерівними конкурентами та конкурентоспроможною системою освіти.

«*Yalnızca bir trafik kazasında ölmüş numarası yaptığım **hatırlamak zorunda kalıyordum***» (Pamuk, 2017: 110). – Я просто повинен був нагадувати собі, що я вважався загиблим у ДТП.

Використання *vermem gerekiyord(du)* було би граматично ідентичним, але зробило б речення неоднозначним щодо того, чи виконувалось зобов'язання або його уникали:

«*Yakında beni çağırmaaya başlarlar oradan buradan, konuşma için. Her gittiğim yerde bir konuşma **vermem gerekiyor***» (Nesin, 2019: 718). – Незабаром вони почали дзвонити мені навмання, щоб взяти інтерв'ю. Куди б я не пішов, я змушений був давати інтерв'ю.

Щодо неактуалізованого зобов'язання, то в описовому контексті зобов'язання, що виникло в минулому, може бути представлено без вказівки того, чи було зобов'язання виконано, чи ні:

«*Son zamanlarda biraz ağırlarım oldu ama onlarla yaşamayı **öğrenmek zorundayım***» (Ünlü kaleci Muslera). – Останнім часом я відчуваю слабкий біль, але я повинен навчитися жити з ним.

Розглядаючи підрядні речення, необхідно наголосити на тому, що в підрядних реченнях необхідність і зобов'язання можуть бути виражені лише з використанням однієї з конструкцій з *gerek-* (або *lazım gel-*), *zorunda kal-* або для зобов'язань, що існують у той момент, на який зосереджена увага, – *zorunda ol-*. У цих необмежених конструкціях нейтралізуються відмінності між об'єктивною і створеною мовцем потребою, а також між актуалізованою і неактуалізованою необхідністю (Göksel, Kerslake, 2009: 308).

«*Yani, sendika bu tesisleri kurmaya karar verdiğinde, ben bu tesisleri kurdum dediğinde, bu tesisler bakanlığa **devredilmek zorunda oluyor***» (Türkiye Büyük Millet). – Отже, коли профспілка приймає рішення створити ці об'єкти, в разі зазначення, що я встановив ці об'єкти, ці об'єкти повинні бути передані міністерству.

Конструкція *olması gerek/lazım* використовується як один зі способів для позначення необхідності (зобов'язання). Форма третьої особи зі спільним / допоміжним *ol-* дієсловом може мати вторинну функцію вираження сильного припущення, що базується на знанні інших відповідних фактів (Göksel, Kerslake, 2009: 300). Конструкція вживається в теперішньому або в минулому часі, якщо присутнє дієслово на *-miş*:

«*Bugün Ayşe'nin işte **olması lazım***. – Айше повинна бути сьогодні на роботі. Мовець робить таке припущення, бо він знає, що сьогодні її робочий день.

«Herkesin bu ilanı görmüş olması gerek». – *Мабуть, усі бачили цю рекламу.*

Як бачимо, припущення, висловлене в реченні, спирається виключно на логічний вивід і здогадку мовця.

Форма сполучення, складена зі словом *lâzım*, більш обмежена, ніж зі словом *gerek*. У повсякденній розмовній мові можуть бути створені сполуки умови, минулого категоричного та доконаного часу, такі як *gitmek lâzımdı, gitmek lâzımmış, gitmek lâzımsa* (Koraş, 2005: 143):

«Türkiye'ye daha hızlı gitmek lazımdı» (Gabriel: Türkiye'ye daha). – *Туреччина повинна діяти швидше.*

Негація в таких конструкціях так само реалізується двома способами та має відмінне значення: 1) заперечною морфемою в основному дієслові *git-memek lâzım*, 2) за допомогою заперечної лексеми *değil*, яка перебуває у фіксованій постпозиції по відношенню до лексеми *lâzım*: *gitmek lâzım değil*. Конструкції, які реалізують семантику зобов'язання із заперечною лексемою *değil*, з темпоральної точки зору можуть відноситись до минулого по відношенню до моменту референції, або збігатися з ним.

«Eş, dost, akraba, komşularla bir araya gelmemek lazım» (Bilim Kurulu üyesi uyardı). – *Не слід збиратися разом із дружиною чи чоловіком, друзями, родичами та сусідами.*

Також семантику зобов'язання мають перформативні дієслова. Вони впливають на те, чи є речення сильно або слабо перформативним: *itiraz etmek, teklif vermek, yalvarmak, dilemek* (звернення, запрошення, вмовляння, благання, прохання). Дії таких перформативних дієслів виражають прохання мовця з позиції неспроможності або безсилості по відношенню до слухача.

Дії, які позначають такі перформативні дієслова, як *sortmak, aramak, engel olmak, ısrar etmek, istemek* (просити, закликати, забороняти, наполягати, дізнаватися, вимагати), з позиції впливу та сили є відносно нейтральними.

Такі дієслова, як *emir vermek, talep etmek, yönlendirmek, talimat vermek, emretmek, zorunlu kılmak, kısıtlamak* (командувати, вимагати, направляти, вказувати, наказувати, потребувати, обмежувати), поділяють властивість того, що мовець має певну владу над слухачем. Позиції безсилості та впливовості мовця є слабо перформативними, події, нейтральні до мовця, є сильно перформативними (Kılıç, 2013: 20–21).

1) Впливові: *Vana yardım etmeni emrediyorum* (вимога). – *Я наказую тобі допомогти мені.*

2) Невпливові: *Kızım kaçıp evine gelmeni istiyorum. Yalvarıyorum gel artık, ailen, arkadaşların, akrabaların seni çok özledi* (Kaçar, 2021). – *Донечко, я хочу, щоб ти втекла і повернулася додому. Я благаю тебе, твоя родина, друзі, родичі так сильно сумують за тобою.*

3) Нейтральні: *Vana yardım etmeni istiyorum* (прохання). – *Я хочу, щоб ти мені допоміг.*

Висновки. Таким чином, розглянувши та дослідивши конструкції, які реалізують семантику зобов'язання в турецькій мові, було зроблено висновки, що вони різняться своєю семантикою: можуть виражати припущення, що базується на знанні інших відповідних фактів, контрфактичність, представляти гіпотетичну ситуацію, що залежить від виконання умови, означати необхідність виникнення певного явища, намір особи до планування певної дії, невиконане зобов'язання. Способи вираження зобов'язання виконують різні функції, деякі з них мають стилістичне забарвлення.

Встановлено, що комунікативна ситуація та комунікативна мета впливають на вибір форми лінгвального моделювання зобов'язання. Конструкції, які реалізують семантику необхідності, можуть виражати додаткові конотації, такі як прохання, наполегливість, благання, бажання, намір, заохочення, наказ, мету, наслідки або підкреслюють результативність. З'ясовано, що засоби реалізації семантики зобов'язання вживаються з метою здійснення впливу, не здійснюють вплив, або позначають нейтральну позицію мовця. Визначено, що вони моделюють об'єктивну та створену мовцем потребу, а також актуалізовану і неактуалізовану необхідність.

Результати цієї наукової розвідки можуть бути використані для подальших досліджень лексичних та граматичних засобів на позначення зобов'язання в турецькій мові. Перспективи подальших розробок вбачаються в аналізі еволюції різних типів конструкцій та встановленні специфіки їхнього функціонування в різних дискурсах.

Список використаних джерел:

1. Гаджиева Н.З., Серебренников Б.А. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Синтаксис. Москва : Наука, 1986. 302 с
2. Кондратьев В.Г. Грамматический строй языка памятников древнетюркской письменности VIII-XI вв. Ленинград : Издательство Ленинградского Университета, 1981. 191 с.
3. Сорокін С.В. Практична граматики турецької мови : навч. посібник. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2018. Ч. 1. 358 с.
4. Сорокін С.В. Турецька й Українська Мови в Системі Координат «Вид – Час – Модальність» : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2009. 341 с.
5. 23 Haziran 2020 Günlük Burç Yorumları. URL: <https://www.uyan32.com/23-haziran-2020-gunluk-burc-yorumlari/> (дата звернення: 15.10.2020).
6. Akyürek M.A. Kafes: En Uzun Gece. Yankı Yayınları, 2020. S. 307.
7. Alagöz G. Alışveriş caddede iş hayatı evde. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/alisveris-caddede-is-hayati-evde-41710053> (дата звернення: 13.02.2021).
8. Albayrak M. Sähra. Epsilon Yayıncılık A.Ş., 2017. S. 392.
9. Almanya Sağlık Bakanı: COVID-19 aşısı yaptırmak toplumsal bir görev. URL: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-saglik-bakani-covid-19-asisi-yaptirmak-toplumsal-bir-gorev-546859.html> (дата звернення: 15.02.2021).

10. Aslan kemer sıkacak. URL: <https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2020/12/17/aslan-kemer-sikacak> (дата звернення: 15.02.2021).
11. Ateş D. Mabet. Arsine Yayıncılık, 2019. S. 576.
12. Bekar N. Çevre Bilinci. URL: <http://ts61.net/yazarlar/nizamettin-bekar/ates-cemberi/514/> (дата звернення: 10.02.2021).
13. Bilim Kurulu üyesi uyardı: Dikkat etmezsek 15-20 gün sonra bedel öderiz. URL: <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/bilim-kurulu-uyesi-uyardi-dikkat-etmezsek-15-20-gun-sonra-bedel-oderiz-6191779/> (дата звернення: 09.02.2021).
14. Çağatay S. Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*. Cilt 5, Sayı 4. 1947. S. 353–368.
15. Cep telefonu maçta sahaya nasıl indi? Çalimbay açıkladı. URL: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cep-telefonu-macta-sahaya-nasil-indi-calimbay-acikladi-1802143> (дата звернення: 15.02.2021).
16. Çini M.A. Çeyrek Asrı Aşan Konya İşletmeleri I. Eğitim Yayınevi, 2019. S. 208.
17. Düzce'de Akçakoca Eğitim İzleme Kurulu oluşturuldu. URL: <https://www.evrensel.net/haber/423207/duzcede-akcakoca-egitim-izleme-kurulu-olusturuldu> (дата звернення: 10.02.2021).
18. Ergin M. Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak, 2009. S. 407.
19. Gabriel: Türkiye'ye daha hızlı gitmek lazımdı. URL: <https://www.yenisafak.com/dunya/gabriel-turkiyeye-daha-hizli-gitmek-lazimdi-2518773> (дата звернення: 11.02.2021).
20. Göksel A., Kerslake C. Turkish: A Comprehensive Grammar. London : Routledge, 2005. 510 c.
21. Gül D. Gereklilik/Zorunluluk Kipliği Kodlayıcılarının Anlam Yapısı Üzerine. Ulusal Dilbilim Kurultayı. Maltepe Üniversitesi İstanbul, 2006. S. 1–14.
22. Güzin Abla. Sevgilimin eski flörtlerini kışkırtıyorum. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/guzin-abla/sevgilimin-eski-flortlerini-kiskaniyorum-41525622> (дата звернення: 15.02.2021).
23. Kokoskov I. “Diğer Maçlara Oranla Daha Fazla Baskı Altında Başladık”. URL: <https://www.eurohoops.net/tr/euroleague-tr/1162875/igor-kokoskov-diger-maclara-oranla-daha-fazla-baski-altinda-basladik/> (дата звернення: 15.02.2021).
24. 'İnsan doğayı ve çevreyi tahrif etmekte'. URL: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/insan-dogayi-ve-cevreyi-tahrif-etmekte-1496307.html> (дата звернення: 10.02.2021)..
25. Johanson L. Modals in Turkic. Hansen, Bjoern & de Haan, Ferdinand (eds.) Modals in the languages of Europe. A reference work. (Empirical Approaches to Language Typology 44.) Berlin & New York : Mouton de Gruyter. 2009. P. 487–510.
26. Kaçar H. Aile sayısı her geçen gün artıyor. URL: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/02/11/aile-sayisi-her-gecen-gun-artiyor> (дата звернення: 11.02.2021).
27. Kılıç V. A Contrastive Study of Turkish and English Modality with Reference to Speech Act Theory. *Dialectologia*. 2013. Vol. 10. P. 1–22.
28. Koç T. Ünitelendirilmiş Şekilde İslamin Temel Bilgileri. Kitap 72, 2019. S. 102.
29. Koraş H. Türkiye Türkçesinde Gereklilik. *Tübar*. 2005. XVII. S. 136–154.
30. Korkmaz Z. Türkçede -acak / -ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi*. 17.1-2. 1959. S. 159–168.
31. Madsen I.G. Suçluluk Ateşi. Lindhardt og Ringhof, 2019. S. 120.
32. Nesin Aziz. Ali Nesin Mektuplaşmaları. Nesin Yayıncılık, 2019. S. 1088.
33. Önce koşullar sonra balık tuttular! Mustafa Sandal ve Doğu Demirkol reklam filminde buluştu. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/once-kostular-sonra-balik-tuttular-mustafa-sandal-ve-dogu-demirkol-reklam-filminde-bulustu-41708103> (дата звернення: 11.02.2021).
34. Oruç Aslan B. Türkçede Gereklilik Kipi. Birsal. 2007. S. 1245–1262.
35. Özyıldırım I. Hukuk Diline Bir Örnek: Sözleşmeler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17/ Sayı 1. 2000. S. 43–60.
36. Pamuk O. Yeni Hayat. İstanbul: Yapı Kredi, 2017. S. 247.
37. Son maddelerin revizyonu sözleşmesi. URL: https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/7812/c80_son-maddelerin-revizyonu-soezle%C5%9Fmesi.pdf (дата звернення: 15.05.2021).
38. Survivor Emin Günenc kimdir nereli kaç yaşında? Oyunculuk ve futbolculuk geçmişi ile dikkat çekiyor. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/televizyon/survivor-emin-gunenc-kimdir-nereli-kac-yasinda-41714791> (дата звернення: 15.02.2021).
39. Tedarik sıkıntısı otomotiv üretimini aksattı. URL: <https://www.haberturk.com/otomobil-uretimine-cip-arasi-otomobil-haberleri-2931715-ekonomi> (дата звернення: 15.02.2021).
40. Trump: Seçim bizden çalındı ve bunu herkes biliyor ama şimdi herkes eve gitmek zorunda. URL: <https://t24.com.tr/haber/trump-secim-bizden-calindi-ve-bunu-herkes-biliyor-ama-simdi-herkes-eve-gitmek-zorunda,925053> (дата звернення: 15.02.2021).
41. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 22. Dönem 3. Yasama Yılı 82. Birleşim 12 Nisan 2005 Salı. URL: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=14185&P5=B&page1=66&page2=66 (дата звернення: 05.02.2021).
42. Ünlü kaleci Muslera Galatasaray'da kalacak mı? İşte yanıtı! URL: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/unlu-kaleci-muslera-galatasarayda-kalacak-mi-iste-yaniti-1800389> (дата звернення: 15.02.2021).
43. Uygur S. -(y)IsAr Gelecek zaman ekinin yapısı üzerine. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2007. Vol. 2/4 Fall. S. 1193–1196.
44. World Heritage Encyclopedia. Necessitative Mood. URL: http://self.gutenberg.org/articles/eng/Necessitative_mood (дата звернення: 14.09.2020).

45. Yasin İ. Hazırlık maçı bile ciddiyet ister. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/yazarlar/ilker-yasin/hazirlik-maci-bile-ciddiyet-ister-41710629> (дата звернення: 15.02.2021).
46. Yüzde 60 ve 80 engelli raporu ile araç almak: 2020 engelli araç alımı şartları nelerdir? URL: <https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/06/09/engelli-arac-alimi-rapor-oranlari-2020-engelli-arac-aliminda-rapor-orani-kac-olmali-k1> (дата звернення: 15.02.2021).

References:

- Gadzhieva N. Z., Serebrennikov B.A. Sravnitelno-istoricheskaia grammatika tiurkskikh iazykov. Cintaksis [Comparative-historical grammar of the Turkic languages. Syntax]. Moskva : Nauka, 1986. 302 p. [in Russian].
- Kondratev V. G. Grammaticheskii stroi iazyka pamiatnikov drevnetiurkskoi pismennosti VIII-XI vv [The grammatical structure of the language of the monuments of ancient Turkic writing of the VIII-XI centuries]. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1981. 191 p. [in Russian].
- Sorokin S. V. Praktychna Hramatyka Turetskoi Movy. Chastyna persha [Practical Grammar of the Turkish Language. Part one]. Navch. posibnyk (Prepynt). – K.: Vydavnychiy tsentr KNLU, 2018. – 358 p. [in Ukrainian].
- Sorokin S. V. Turetska y Ukrainka Movy v Systemi Koordynat "Vyd – Chas – Modalnist" : Monohrafiia [Turkish and Ukrainian Languages in the Coordinate System "Type – Time – Modality": Monograph]. – K.: Vyd. tsentr KNLU, 2009. 341 p. [in Ukrainian].
- 23 Haziran 2020 Günlük Burç Yorumları. URL: <https://www.uyan32.com/23-haziran-2020-gunluk-burc-yorumlari/> (viewed 15.10.2020).
- Akyürek M. A. Kafes: En Uzun Gece. Yankı Yayınları, 2020. s. 307.
- Alagöz G. Alışveriş caddede iş hayatı evde. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/alisveris-caddede-is-hayati-evde-41710053> (viewed 13.02.2021).
- Albayrak M. Sahra. Epsilon Yayıncılık A.Ş., 2017. s. 392.
- Almanya Sağlık Bakanı: COVID-19 aşısı yaptırmak toplumsal bir görev. URL: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-saglik-bakani-covid-19-asisi-yaptirmak-toplumsal-bir-gorev-546859.html> (viewed 15.02.2021).
- Aslan kemer sıkacak. URL: <https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2020/12/17/aslan-kemer-sikacak> (viewed 15.02.2021).
- Ateş D. Mabet. Arsine Yayıncılık, 2019. s. 576.
- Bekar N. Çevre Bilinci. URL: <http://ts61.net/yazarlar/nizamettin-bekar/ates-cemberi/514/> (viewed 10.02.2021).
- Bilim Kurulu üyesi uyardı: Dikkat etmezsek 15-20 gün sonra bedel öderiz. URL: <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/bilim-kurulu-uyesi-uyardi-dikkat-etmezsek-15-20-gun-sonra-bedel-oderiz-6191779/> (viewed 09.02.2021).
- Çağatay S. Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*. Cilt 5, Sayı 4. 1947. S. 353–368.
- Cep telefonu maçta sahaya nasıl indi? Çalimbay açıkladı. URL: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cep-telefonu-macta-sahaya-nasil-indi-calimbay-acikladi-1802143> (viewed 15.02.2021).
- Çini M. A. Çeyrek Asrı Aşan Konya İşletmeleri I. Eğitim Yayınevi, 2019. s. 208.
- Düzce'de Akçakoca Eğitim İzleme Kurulu oluşturuldu. URL: <https://www.evrensel.net/haber/423207/duzcede-akcakoca-egitim-izleme-kurulu-olusturuldu> (viewed 10.02.2021).
- Ergin M. Turk Dil Bilgisi. Istanbul: Bayrak, 2009. s. 407.
- Gabriel: Türkiye'ye daha hızlı gitmek lazımdı. URL: <https://www.yenisafak.com/dunya/gabriel-turkiyeye-daha-hizli-gitmek-lazimdi-2518773> (viewed 11.02.2021).
- Göksel A., Kerslake C. Turkish: A Comprehensive Grammar. London: Routledge, 2005. 510 c.
- Gül D. Gereklik/Zorunluluk Kipliği Kodlayıcılarının Anlam Yapısı Üzerine. Ulusal Dilbilim Kurultayı. Maltepe Üniversitesi İstanbul, 2006. s. 1-14.
- Güzin Abla. Sevgilimin eski flörtlerini kıskanıyorum. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/guzin-abla/sevgilimin-eski-flortlerini-kiskanuyorum-41525622> (viewed 15.02.2021).
- Igor Kokoskov: "Diğer Maçlara Oranla Daha Fazla Baskı Altında Başladık". URL: <https://www.eurohoops.net/tr/euroleague-tr/1162875/igor-kokoskov-diger-maclara-oranla-daha-fazla-baski-altinda-basladik/> (viewed 15.02.2021).
- 'İnsan doğayı ve çevreyi tahrif etmekte'. URL: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/insan-dogayi-ve-cevreyi-tahrif-etmekte-1496307.html> (viewed 10.02.2021).
- Johanson L. Modals in Turkic. Hansen, Bjoern & de Haan, Ferdinand (eds.) Modals in the languages of Europe. A reference work. (Empirical Approaches to Language Typology 44.) Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 2009. P. 487-510.
- Kaçar H. Aile sayısı her geçen gün artıyor. URL: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/02/11/aile-sayisi-her-gecen-gun-artiyor> (viewed 11.02.2021).
- Kılıç V. A Contrastive Study of Turkish and English Modality with Reference to Speech Act Theory. *Dialectologia*. 2013. Vol. 10. P. 1-22.
- Koç T. Ünitelendirilmiş Şekilde İslamin Temel Bilgileri. Kitap72, 2019. s. 102.
- Koraş H. Türkiye Türkçesinde Gereklik. *Tübar*. 2005. XVII. S. 136-154.
- Korkmaz Z. Türkçede -acak / -ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi*. 17.1-2. 1959. s. 159-168.
- Madsen I. G. Suçluluk Ateşi. Lindhardt og Ringhof, 2019. s. 120.
- Nesin Aziz. Ali Nesin Mektuplaşmaları. Nesin Yayıncılık, 2019. s. 1088.
- Önce koşullar sonra balık tuttular! Mustafa Sandal ve Doğu Demirkol reklam filminde buluştu. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/once-kostular-sonra-balik-tuttular-mustafa-sandal-ve-dogu-demirkol-reklam-filminde-bulustu-41708103> (viewed 11.02.2021).
- Oruç Aslan B. Türkçede Gereklik Kipi. *Birsel*. 2007. s. 1245-1262.

35. Özyıldırım I. Hukuk Diline Bir Örnek: Sözleşmeler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17/ Sayı 1. 2000. S. 43–60.
36. Pamuk O. Yeni Hayat. İstanbul: Yapı Kredi, 2017. s. 247.
37. Son maddelerin revizyonu sözleşmesi URL: https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/7812/c80_son-maddelerin-revizyonu-soezle%C5%9Fmesi.pdf (viewed 15.05.2021)
38. Survivor Emin Güneç kimdir nereli kaç yaşında? Oyunculuk ve futbolculuk geçmişi ile dikkat çekiyor. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/televizyon/survivor-emin-gunenc-kimdir-nereli-kac-yasinda-41714791> (viewed 15.02.2021).
39. Tedarik sıkıntısı otomotiv üretimini aksattı. URL: <https://www.haberturk.com/otomobil-uretimine-cip-arasi-otomobil-haberleri-2931715-ekonomi> (viewed 15.02.2021).
40. Trump: Seçim bizden çalındı ve bunu herkes biliyor ama şimdi herkes eve gitmek zorunda. URL: <https://t24.com.tr/haber/trump-secim-bizden-calindi-ve-bunu-herkes-biliyor-ama-simdi-herkes-eve-gitmek-zorunda,925053> (viewed 15.02.2021).
41. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 22. Dönem 3. Yasama Yılı 82. Birleşim 12 Nisan 2005 Salı. URL: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=14185&P5=B&page1=66&page2=66 (viewed 05.02.2021).
42. Ünlü kaleci Muslera Galatasaray'da kalacak mı? İşte yanıtı! URL: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/unlu-kaleci-muslera-galatasarayda-kalacak-mi-iste-yaniti-1800389> (viewed 15.02.2021).
43. Uygur S. -(y)IsAr Gelecek zaman ekinin yapısı üzerine. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2007. Vol. 2/4 Fall. S. 1193–1196.
44. World Heritage Encyclopedia. Necessitative Mood. URL: http://self.gutenberg.org/articles/eng/Necessitative_mood (viewed 14.09.2020).
45. Yasin İ. Hazırlık maçı bile ciddiyet ister. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/yazarlar/ilker-yasin/hazirlik-maci-bile-ciddiyet-ister-41710629> (viewed 15.02.2021).
46. Yüzde 60 ve 80 engelli raporu ile araç almak: 2020 engelli araç alımı şartları nelerdir? URL: <https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/06/09/engelli-arac-alimi-rapor-oranlari-2020-engelli-arac-aliminda-rapor-orani-kac-olmali-k1> (viewed 15.02.2021).